

3. Ο Πλάτων

A1. Ερωτήσεις γνώσης - κατανόησης

1. Ποιο οντολογικό πρόβλημα προσπάθησε να επιλύσει ο Πλάτων με τη θεωρία των ιδεών;
2. Ποια άποψη έχει ο Πλάτων για τις γνώσεις που προκύπτουν από τις αισθήσεις¹;
3. Ποιες είναι οι απόψεις του Πλάτωνος για την ψυχή του ανθρώπου²;
4. Ποιες ιδιότητες αποδίδει ο Πλάτων στις ιδέες;
5. Σε ποιο θέμα αναφέρεται ο Πλάτων στο κείμενο που ακολουθεί; Να παρουσιάσετε σύντομα τις απόψεις του.

«Η γνώμη μου δηλαδή είναι ότι, αν, εκτός από το αυτό καθαυτό όμορφο, υπάρχει και τίποτε άλλο όμορφο, τότε αυτό δεν μπορεί για καμιά άλλη αιτία να είναι όμορφο, παρά γιατί μετέχει σ' εκείνο που είναι αυτό καθαυτό όμορφο. Και για όλα λέγω το ίδιο πράγμα. Συμφωνείς μ' αυτό εδώ το είδος της αιτίας; Συμφωνώ, είπε ο Κέβης. Δεν μπορώ λοιπόν πια να καταλάβω ούτε να νιώσω τις άλλες αιτίες, εκείνες που βάζουν οι σοφοί, αλλά, αν κανείς μου λέει, ότι ένα οποιοδήποτε πράγμα είναι όμορφο ή γιατί έχει χρώμα ολάνθιστο ή αναφέρει τη μορφή ή τίποτε άλλο παρόμοιο, τότε όλα τ' άλλα τα παραιτώ, γιατί μέσα σ' όλα αυτά ταράζομαι, και κρατιέμαι απλά και ίσως απλοϊκά σ' αυτό εδώ, ότι δηλαδή τίποτε άλλο δεν κάνει το πράγμα αυτό όμορφο παρά εκείνο το απόλυτα όμορφο με την

¹ Μπορείτε να συμβουλευτείτε και το συνοδευτικό κείμενο 1.

² Οι μαθητές, για να απαντήσουν σε αυτό το ερώτημα, μπορούν να αξιοποιήσουν και τις γνώσεις τους από το μύθο του Ηρόδου του Παμφύλου που αποτελεί μέρος της διδακτέας ύλης των αρχαίων ελληνικών θεωρητικής κατεύθυνσης (βλ. ΥΠΕΠΘ, Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος, Γ' τάξη Ενιαίου Λυκείου, θεωρητική κατεύθυνση, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999, σσ. 124-135).

παρουσία ή με την συντυχιά του ή όπως αλλιώς τυχόν έρχεται κοντά σε τούτο. Και για τον τρόπο που έρχεται εκείνο το απόλυτο κοντά σε τούτο το σχετικό δεν επιμένω, όμως επιμένω για το ότι με το όμορφο είναι που όλα τα όμορφα γίνονται όμορφα. Τούτο λοιπόν μου φαίνεται, πως είναι η πιο άσφαλτη απόκριση, που μπορώ να δώσω στον εαυτό μου και σ' οποιονδήποτε άλλον. Και όσο κρατιέμαι απ' αυτό, είμαι βέβαιος, πως δεν θα πέσω ποτέ, γιατί είναι κάτι άσφαλο ν' αποκριθώ στον εαυτό μου και σε οποιονδήποτε άλλον, πως με το όμορφο είναι που γίνονται όμορφα τα όμορφα».

Πλάτωνος *Φαίδων*, 100c4-e3, μετάφραση Ι. Ν. Θεοδοωρακόπουλου

6. Με βάση τα όσα γνωρίζετε για τη θεωρία των ιδεών του Πλάτωνος να κατατάξετε τις λέξεις ή φράσεις που ακολουθούν στις παρακάτω δύο κατηγορίες:

Αισθητά πράγματα	Ιδέες

σταθερότητα, μεταβλητότητα, αφθαρσία, φθορά, αθανασία, απατηλές εικόνες, δημιουργούν σύγχυση και πλάνη στον άνθρωπο, είδωλα, πρότυπα, ψευδή αντίγραφα, «όντως όντα», απεικασματα, οι καθολικές οντότητες στις οποίες αναφέρονται οι γενικοί όροι.

7. Μια ερμηνεία τού πώς έφθασε ο Πλάτων στη θεωρία των ιδεών είναι η θεωρία για τη σημασία των γενικών όρων. Να διατυπώσετε με συντομία, χρησιμοποιώντας δικά σας λόγια, το νόημα αυτής της θεωρίας.
8. Να παρουσιάσετε τη θεωρία της ανάμνησης του Πλάτωνος.
9. Να αναφερθείτε στο μύθο του σπηλαίου του Πλάτωνος³.
10. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α΄ με τις λέξεις της στήλης Β΄:

στήλη Α΄	στήλη Β΄
1. Πρωταγόρας	α) σκεπτικιστής β) έχει επίγνωση της άγνοιάς του γ) προσπαθεί να δει τα προβλήματα απροκατάληπτα
2. Σωκράτης	δ) προσποιείται ότι αγνοεί ε) διαλέγεται
3. Γοργίας	στ) διατύπωσε τη θεωρία των ιδεών ζ) δάσκαλος της ρητορικής τέχνης
4. Πλάτων	η) «μηδενιστής» θ) πιστεύει ότι οι ψυχές των ανθρώπων προϋπάρχουν της γέννησής τους

A2. Ερωτήσεις σύνθεσης - κρίσης

1. Η θεωρία των ιδεών του Πλάτωνα θα μπορούσε να θεωρηθεί βάσιμη στην εποχή μας; Ποια είναι η γνώμη σας;
2. Να μελετήσετε τα χωρία, στα οποία ο Πλάτων εκθέτει τη θεωρία του για τις ιδέες⁴, και να γράψετε ένα δικό σας κείμενο έκτασης τουλάχιστον 400 λέξεων στο οποίο να παρουσιάζετε αυτή τη θεωρία του Πλάτωνα. (συνθετική - δημιουργική εργασία)

³ Στο σχολικό βιβλίο αναφέρεται ως μύθος του σπηλαίου. Συνήθως ονομάζεται αλληγορία ή εικόνα του σπηλαίου.

⁴ Η θεωρία των ιδεών ανευρίσκεται στα ακόλουθα χωρία του Πλατωνικού έργου: *Ευθύδημος*: 296, 301a, *Κρατύλος*: 389, 439, 440, *Λυσίας*: 217 κ.ε., *Μένων*: 81, 86, *Νόμοι*: 12, 965, *Παρμενίδης*: 129, 130a-e, 131-3, 132b-c, 133b, *Πολιτεία*: 5.476, 6.508, 6.510, 7.516, 517, 7.523, 7.534, 507, 10.596, 597, *Σοφιστής*: 246b κ.ε., *Συμπόσιον*: 211, *Τίμαιος*: 28, 30, 37, 51 κ.ε., *Φαίδρος*: 249, 250, 251, *Φαίδων*: 65, 74, 73d, 75, 76, 78, 100, 103, *Φίληβος*: 65 κ.ε., 15 κ.ε., 16.

3. Αφού μελετήσετε το ποίημα του Παρμενίδη και τα χωρία του πλατωνικού έργου στα οποία αναπτύσσεται η θεωρία των ιδεών, να γράψετε ένα κείμενο έκτασης τουλάχιστον 400 λέξεων, στο οποίο να εξηγήτε εάν και κατά πόσον μοιάζει η θεωρία του Παρμενίδη για το ον με την αντίστοιχη θεωρία του Πλάτωνος⁵. (συνθετική - δημιουργική εργασία)
4. Αφού διαβάσετε προσεκτικά τα χωρία, στα οποία ο Πλάτων εκθέτει το μύθο του σπηλαίου (*Πολιτεία*, 7.514 κ.ε., 532, πρβλ. 539ε), να σχεδιάσετε, όσοι μπορείτε, αυτό το σπήλαιο. (συνθετική - δημιουργική εργασία)
5. Να καταγράψετε τους μύθους που υπάρχουν στο Πλατωνικό έργο⁶. Αφού μελετήσετε έναν από αυτούς, να τον παρουσιάσετε στην τάξη. (εργασία για το σπίτι)
6. Στο *Μένωνα* ο Σωκράτης υποστηρίζει πως η αλήθεια βρίσκεται ήδη μέσα μας και το μόνο που χρειάζεται είναι να τη θυμηθούμε, ακολουθώντας την κατάλληλη διαλεκτική πορεία. Απόδειξη αυτού είναι πως κάποιος δούλος, παρόλο που δεν είχε διδαχθεί ποτέ γεωμετρία, κατάφερε να λύσει το γεωμετρικό πρόβλημα που του έθεσε ο Σωκράτης. Αφού μελετήσετε το σχετικό χωρίο (80a - 86c), να παρουσιάσετε (σε ένα κείμενο έκτασης περίπου 400 λέξεων) τα στάδια

⁵ Βλ. Γ. Τζαβάρας, *Το ποίημα του Παρμενίδη*, (κείμενο - μετάφραση - σχόλια), εκδ. Δόμος, Αθήνα 1980 και την προηγούμενη σημείωση.

⁶ Οι κυριότεροι μύθοι στο έργο του Πλάτωνος είναι οι ακόλουθοι:

- i) Ο μύθος του Ζαλμόξιδος (*Χαρμίδης* 156)
- ii) Ο μύθος της δημιουργίας του ανθρώπου (*Πρωταγόρας* 320c κ.ε.)
- iii) Ο μύθος της ψυχής (*Φαίδρος* 245-257)
- iv) Ο μύθος των τεττίγων (*Φαίδρος* 259)
- v) Ο μύθος του Θεύθ (*Φαίδρος* 274)
- vi) Ο μύθος για την προέλευση του Έρωτα (*Συμπόσιο* 191, 192)
- vii) Ο μύθος του πάνω και του κάτω κόσμου (*Φαίδων* 107 κ.ε.)
- viii) Ο μύθος του Ηρός (*Πολιτεία* 10.614 κ.ε.)
- ix) Ο μύθος του Ατρέως και του Θυέστου (*Πολιτικός* 268ε)
- x) Ο μύθος του Κάδμου (*Πολιτεία* 3.414c, *Σοφιστής* 247c, *Νόμοι* 2.663c)
- xi) Ο μύθος της Ατλαντίδος (*Τίμαιος* 21-26, *Κριτίας* 106 κ.ε.)
- xii) Ο Σικελικός μύθος (*Γοργίας* 493)
- xiii) Ο μύθος του Γύγη (*Πολιτεία* 2.359c)
- xiv) Η αλληγορία του σπηλαίου (*Πολιτεία* 7.514 κ.ε., 532, πρβλ. 539ε)

της Σωκρατικής μεθόδου για την εύρεση της αλήθειας. (εργασία για το σπίτι)

B. Συνοδευτικά κείμενα

1.

- **Η αλήθεια, κατά τον Πλάτωνα, υπάρχει όχι στις γνώσεις που μας παρέχουν οι αισθήσεις, αλλά στους διαλογισμούς μας.**

ΣΩ. Μέσα λοιπόν στα παθήματα των αισθήσεων δεν υπάρχει γνώση, ενώ μέσα στους διαλογισμούς γι' αυτά υπάρχει. Γιατί το είναι και την αλήθεια εδώ δα (δηλ. στους διαλογισμούς), ως φαίνεται, μπορεί κανείς να τ' αγγίξει, εκεί (δηλ. στα αισθήματα) όμως είναι αδύνατο.

ΘΕΑΙ. Φαίνεται.

ΣΩ. Εκείνο και τούτο λοιπόν θα τα πεις το ίδιο, ενώ έχουν τόσες διαφορές;

ΘΕΑΙ. Όχι, δεν θα ήταν σωστό.

ΣΩ. Τι όνομα, λοιπόν, δίνεις σ' εκείνο, δηλαδή στο να βλέπεις, ν' ακούς, να οσφραίνεσαι, να κρυώνεις και να ζεσταίνεσαι;

ΘΕΑΙ. Το λέγω αίσθηση, αισθάνεσθαι, τι άλλο βέβαια;

ΣΩ. Ολόκληρο λοιπόν αυτό το λες αίσθησης;

ΘΕΑΙ. Κατ' ανάγκη.

ΣΩ. Σ' αυτό λοιπόν, λέμε, δεν είναι δοσμένο να αγγίξει την αλήθεια ούτε και το είναι.

ΘΕΑΙ. Όχι βέβαια.

ΣΩ. Ούτε τη γνώση λοιπόν.

ΘΕΑΙ. Όχι βέβαια.

ΣΩ. Δε γίνεται λοιπόν ποτέ, καλέ μου Θεαίτητε, αίσθηση και γνώση να είναι το ίδιο.

ΘΕΑΙ. Δεν φαίνεται, Σωκράτη μου. Και τώρα πιο πολύ έγινε ολοφάνερο, ότι άλλο είναι η γνώση από την αίσθηση.

ΣΩ. Εμείς όμως δεν αρχίσαμε γι' αυτό τη συζήτησή μας, να βρούμε δηλαδή τι δεν είναι γνώση, αλλά τι είναι. Κι όμως προχωρήσαμε τόσο, ώστε να μην την ζητούμε καθόλου μέσα στην αίσθηση, αλλά μέσα σ' εκείνο το όνομα, που έχει η ψυχή όταν αυτή καθ' εαυτή καταγίνεται με τα όντα.

Πλάτωνος Θεαίτητος, 186d2-187a6, μετάφραση Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλου

2.

• **Ο Πλάτων αναπτύσσει τη θεωρία του για τις ιδέες (i)**

Ήταν όλοι σύμφωνοι, ότι καθεμιά ιδέα υπάρχει χωριστά και ότι τ' άλλα πράγματα μεταλαμβάνουν απ' αυτές τις ιδέες και δέχονται το όνομά τους απ' αυτές.

Πλάτωνος Θεαίτητος, 102b, μετάφραση Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλου

3.

• **Ο Πλάτων αναπτύσσει τη θεωρία του για τις ιδέες (ii)**

- Θέλεις λοιπόν να αρχίσουμε και αυτή την εξέταση από τη συνηθισμένη μας μέθοδο; Συνηθίζουμε, ξέρεις, να περιλαμβάνουμε υπό μια γενική ιδέα κάθε χωριστό πλήθος όντων, στα οποία αποδίδουμε το ίδιο όνομα ή δεν εννοείς;

- Εννοώ.

- Ας λάβουμε λοιπόν και τώρα ό,τι θέλεις από αυτά τα πολλά υπάρχουν, παραδείγματος χάριν, πολλές κλίνες και τραπέζια.

- Πώς όχι;

- Αλλά αυτά τα δύο είδη των επίπλων περιλαμβάνονται το ένα υπό την ιδέα της κλίνης, το άλλο υπό την ιδέα του τραπέζιού.

- Ναι.

- Και δεν συνηθίζουμε ακόμη να λέμε ότι ο τεχνίτης που κατασκευάζει το ένα ή το άλλο από αυτά τα δύο είδη των επίπλων, έχει υπόψη του την ιδέα και έτσι κατασκευάζει ο ένας τις κλίνες και ο άλλος τα τραπέζια, τα οποία μεταχειριζόμαστε εμείς και όλα τα άλλα κατ' αυτόν τον τρόπο; Διότι βέβαια αυτή την ιδέα κανείς τεχνίτης δεν την κατασκευάζει είναι δυνατόν;

- Όχι βέβαια (...)

- Και τι κάνει ο κλινοποιός; Δεν έλεγες πριν από λίγο ότι δεν κατασκευάζει την ιδέα, η οποία ακριβώς δεχόμαστε ότι είναι εκείνο που κατ' ουσίαν είναι η κλίνη, αλλά απλώς μια κλίνη;

- Ναι το έλεγα.

- Αφού λοιπόν δεν κάνει εκείνο που κατ' ουσίαν υπάρχει, δεν κάνει επομένως τίποτε πραγματικό, αλλά κάτι τι που μοιάζει με πραγματικό χωρίς όμως να είναι αυτό. Και εάν ήθελε κάποιος να πει ότι είναι πραγματικά ον το έργο του κλινοποιού ή κάποιου άλλου τεχνίτη, δεν φαίνεται ότι απατάται προφανώς;

- Αυτό τουλάχιστον θα παραδεχθούν όσοι καταγίνονται με αυτά τα ζητήματα.

Πλάτωνος Πολιτεία, I 596a5-b11 και 597a1-9, μετάφραση Ι. Γρυπάρη
(μεταγλωττισμένη στη δημοτική)

4.

- **Ο Πλάτων διακρίνει τη δοξασία («δόξαν») από τη γνώση («ἐπιστήμην»).**
Γιατί να, και οι αληθινές γνώμες όσο καιρό παραμένουν είναι καλό απόκτημα και όλα τα κάνουν καλά δεν θέλουν όμως να μένουν κοντά μας πολύ καιρό, αλλά δραπετεύουν από την ψυχή του ανθρώπου, ώστε δεν έχουν μεγάλη αξία, ώσπου να δέσει κανείς τις ίδιες τις αιτίες τους με σκέψη. Και τούτο είναι, αγαπητέ Μένων, η ανάμνηση, όπως τη δεχτήκαμε στα προηγούμενα. Και όταν δεθούν, γίνονται πρώτα επιστήμες και έπειτα μόνιμες. Γι' αυτό ακριβώς η επιστήμη είναι σε μεγαλύτερη τιμή από την ορθή γνώμη, και διαφέρει η επιστήμη από την ορθή γνώμη ως προς το δεσμό.

Πλάτωνος Μένων, 97e6-98a8, μετάφραση Β. Ν. Τατάκη